

etiam postea saluberrimam consuetudinem tenuerunt, ut quidquid divinum atque legitimum in aliqua hæresi vel schismate integrum reperirent, approbarent potius quam negarent : quidquid autem alienum, et erroris illius vel dissensionis proprium, veraciter arguerent et sanarent. Sed ea quæ ex Epistola illa quæ ad Jubaianum scripta est, considerata remanserunt, propter hujus voluminis modum, ab alio, quantum opinor, exordio suscipienda atque tractanda sunt.

LIBER IV.

In quo tractat quæ subsequuntur in eadem Cypriani Epistola ad Jubaianum.

I. ECCLESIA¹ paradiso comparata, indicat nobis posse quidem ejus baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere vel tenere. Nam et flumina de fonte paradisi, sicut Scriptura testatur², etiam foras largiter manaverunt. Nominatim quippe commemorantur, et per quas terras fluant, et quia extra paradysum constituta sunt, omnibus notum est : nec tamen in Mesopotamia vel in Ægypto, quo illa flumina pervenerunt, est felicitas vitæ quæ in paradiso commemoratur. Ita fit, ut cum paradisi aqua sit extra paradysum, beatitudo tamen non sit nisi intra paradysum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur : quæ super petram etiam fundata est³, quæ ligandi et solvendi claves accepit. Hæc est una quæ tenet et possidet omnem sui sponsi et Domini potestatem : per quam conjugalem potestatem etiam de ancillis filios parere potest : qui si non superbiant in sortem hæreditatis vocabuntur ; si autem superbiant, extra remanebunt.

II. Magis ergo quia pro Ecclesiæ honore atque unitate pugnamus, non tribuamus hæreticis quidquid apud eos ejus agnoscimus : sed eos arguentes doceamus, quod ex

¹ Ex epist. Cypriani ad Jubaianum. — ² Gen. 11, 8-10. — ³ Matth. XVI, 18.

unitate habent non valere ad salutem, nisi ad eandem venerint unitatem. Aqua enim Ecclesiae fidelis et salutaris et sancta est bene utentibus. Ea vero bene uti extra Ecclesiam nemo potest. Male autem utentibus et foris et intus, ad supplicium geritur, non ad praemium suffragatur. Et ideo baptismus corrumpi et adulterari non potest, et si a corruptis et adulteris habeatur: sicut et ipsa Ecclesia incorrupta et casta et pudica est; et ideo non ad eam pertinent avari, raptores, foeneratores: quos non tantum foris, sed etiam intus esse multis litterarum suarum locis Cyprianus ipse testatur: et tamen non mutato corde baptizantur et baptizant.

III. Nam et hoc in quadam Epistola sua dicit ad Clericos de precando Deo¹, transfigurans in se sicut sanctus Daniel peccata populi sui. Nam inter multa mala quae commemorat, etiam hoc ait: « Saeculo verbis solis et non factis renuntiantes: sicut de quibusdam dicit Apostolus, « Confitentur enim nosse se Deum, factis autem negant². » Hos ergo beatus Cyprianus in ipsa intus Ecclesia versari arguit, qui corde in melius non mutato baptizantur, quando utique saeculo verbis, non factis renuntiant, cum dicat apostolus Petrus: « Quod et vos simili forma salvos » facit baptismus, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio³: » quam utique non habebant, de quibus dicitur, « Saeculo verbis solis et non factis renuntiantes: » et tamen id agit increpans et arguens eos, ut aliquando ambulent in via Christi, et ejus amici malint esse quam saeculi. Cui si obtemperassent, et recte jam vivere, non ut pseudo-christiani, sed ut veri Christiani coepissent, numquid eos juberet denuo baptizari? Non utique, sed hoc eis praestaret vera conversio, ut sacra-

¹ Cyprian. epist. 11. — ² Tit. 1, 16. — ³ 1 Petr. 111, 21.

mentum quod non mutatis valebat ad perniciem, mutatis valere inciperet ad salutem.

IV. Quia nec isti Ecclesiae devoti sunt, qui videntur esse intus⁴, et contra Christum vivunt, id est, contra Christi mandata faciunt: nec omnino ad illam Ecclesiam pertinere judicandi sunt, quam sic ipse mundat lavacro aquae in verbo, ut exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi⁵. Quod si in ista Ecclesia non sunt⁶, ad cujus membra non pertinent, non sunt in Ecclesia de qua dicitur: « Una » est columba mea, una est matri suae⁷: » ipsa est enim sine macula et ruga. Aut asserat qui potest, hujus columbae membra esse qui saeculo verbis, non factis renuntiant. Interim aliquid videmus, unde dictum arbitror: « Qui sapit diem, Domino sapit: Deus enim judicat » omnem diem⁸. Secundum autem ejus praescientiam, qui novit quos praedestinaverit ante mundi constitutionem conformes imaginis Filii sui, multi etiam qui aperte foris sunt, et haeretici appellantur, multis et bonis catholicis meliores sunt. Quid enim sint hodie, videmus; quid cras futuri sint, ignoramus. Et Deo quidem, apud quem sunt praesentia quae ventura sunt, etiam quod futuri sunt jam sunt: nos autem secundum id quod in praesenti est quisque hominum, quaerimus utrum in illis Ecclesiae membris, quae una columba dicta est, et sponsa Christi sine macula et ruga⁹, hodie deputandi sint, de quibus dicit Cyprianus in Epistola quam commemoravi⁸, « Quod viam Domini non tenerent, nec data sibi ad salutem coelestia mandata servarent, quod non facerent Domini voluntatem: patrimonio et lucro studentes, su-

⁴ Ex epistola ad Jubaianum. — ² Ephes. v, 26. — ³ Vide 2 Retr. 18. — ⁴ Cant. vi, 8. — ⁵ Rom. xiv, 6. — ⁶ Cant. vi, 8. — ⁷ Ephes. v, 17. — ⁸ Epist. 11, ad clericos.

perbiam sectantes, æmulationi et dissensionibus vacantes, simplicitatis et fidei negligentes, sæculo verbis solis et non factis renuntiantes, unusquisque sibi placentes, et omnibus displicentes. » Quod si eos in suis membris nec illa columba cognoscit; et talibus, si in eadem perversitate permanserint, dicturus est Dominus, « Non novi vos, » recedite a me qui operamini iniquitatem ¹: » videntur esse in Ecclesia, sed non sunt, imo et contra Ecclesiam faciunt ². Quomodo ergo baptismo Ecclesie baptizare possunt, quod nec ipsis prodest, nec accipientibus, nisi intrinsecus vera conversione mutantur, ut ipsum sacramentum, quod eis accipientibus non proderat, quando sæculo verbis non factis renuntiabant, prodesse incipiat, cum et factis cœperint renuntiare: ita et illi quorum est aperta separatio, quia in membris illius columbæ, nec hi nec illi sunt hodie, sed aliqui eorum fortasse futuri sunt.

V. Non itaque hæreticorum baptismum acceptamus, quando post eos non baptizamus: sed quod Christi esse cognoscimus, etiam in malis hominibus, sive aperte foris, sive intus occulte separatis, illis in ea re in qua deviabant correctis, debita veneratione suscipimus. Sicut autem urgeri videor cum mihi dicitur: « Ergo hæreticus dimittit peccata? » sic et ego urgeo cum dico: Ergo qui coelestia mandata non servat, avarus, raptor, fœnerator, invidus, verbis, non factis sæculo renuntians, dimittit peccata? Si per vim sacramenti Dei, sicut ille, ita et ille: si per meritum suum, nec ille, nec ille. Illud enim sacramentum et in malis hominibus Christi esse cognoscitur: in corpore autem unicæ columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis maculam aut rugam³, nec ille nec ille invenitur. Et quomodo accipienti non prodest baptismus ei qui sæculo verbis non factis renuntiat; sic non prodest ei qui in hæ-

¹ Matth. vii, 23. — ² Ex epistola ad Jubaianum. — ³ Ephes. v, 27.

resi vel schismate baptizatur: utrique autem correcto prodesse incipit, quod ante non proderat, sed tamen inerat.

VI. Baptizatus ergo in hæresi non fit templum Dei: numquid tamen ideo pro baptizato non habendus est? Nam nec avarus intus baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia non recesserit. Qui enim fiunt templum Dei, possident utique regnum Dei. Apostolus autem dicit inter multa: « Neque avari, neque rapaces regnum Dei possidebunt ¹. » Avaritiam quippe idolorum servituti alio loco idem Apostolus comparat: « Et avaritia, inquit, quæ est idolorum servitus ². » Quem sensum idem Cyprianus sic exaggeravit in Epistola ad Antonianum ³, ut eorum peccato qui tempore persecutionis per libellos se thurificaturos professi erant, avaros comparare non dubitaret. Sic ergo in hæresi baptizatus in nomine sanctæ Trinitatis, tamen non fit templum Dei, si ab hæresi non recesserit, quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia non recedat, quæ est idolorum servitus. Nam et hoc idem Apostolus dicit: « Quæ compositio templo Dei cum idolis ⁴? » Non ergo de nobis quærat, cuius Dei templum fiat, quem dicimus templum Dei non fieri. Nec tamen ideo non baptizatur, nec ejus error immundus efficit ut non sit sanctum sacramentum, quod accepit verbis Evangelicis consecratum: sicut nec illius avaritia, quæ est idolorum servitus, et magna immunditia potest efficere, ut non sit sanctum baptismum quod accipit, etiam si ab alio avaro similiter per eandem verba Evangelica baptizetur.

VII. « Proinde, inquit, frustra quidam qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis objiciunt, quasi consuetudo major sit veritate; aut non id sit in spiritualibus sequendum, quod in melius fuerit a Spiritu sancto reve-

¹ 1 Cor. vi, 10. — ² Ephes. v, 5. — ³ Epist. 55. — ⁴ 2 Cor. vi, 16.

latum. » Hoc plane verum est, quia ratio et veritas consuetudini præponenda est. Sed cum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmiter retineri. Deinde sequitur, et dicit: « Ignosci enim potest simpliciter erranti, sicut de se ipso dicit apostolus Paulus: « Qui prius fui » blasphemus, et persecutor et injuriosus, sed misericordiam merui, quia ignorans feci¹. » Post inspirationem vero et revelationem factam, qui in eo quod erraverat, perseverat prudens et sciens, sine venia ignorantiae peccat. Præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur. » Hoc verissimum est, longe gravius esse peccatum ejus, qui sciens, quam ejus qui nesciens peccaverit. Et ideo vir sanctus Cyprianus, non solum doctus, sed etiam docibilis, quod in laude Episcopi quem designat, Apostolus sic intellexit ipse, ut diceret « Etiam hoc in Episcopo esse diligendum², ut non solum scienter doceat, sed etiam patienter discat³: » non dubito quod si istam quæstionem in Ecclesia diu multumque versatam cum viris sanctissimis doctissimisque tractaret, per quos postea factum est, ut antiqua illa consuetudo etiam plenario concilio firmaretur, sine dubitatione demonstraret, non solum quam doctus esset in his quæ firmissima veritate perceperat, verumetiam quam docibilis in his quæ minus adverterat. Et tamen cum manifestissimum sit multo gravius peccare scientem quam nescientem, vellem mihi aliquis diceret, si quis in hæresim incurrat, nesciens quantum malum sit, et alius ab avaritia non recedat, sciens quantum malum sit, quis eorum sit pejor? Possum etiam ita proponere, si alius nesciens in hæresim irruat, et sciens alius ab idololatria non recedat, quia et Apostolus dicit: « Avaritia quæ est » idolorum servitus: » et ipse Cyprianus eandem sententiam

¹ 1 Tim, 1, 13. — ² 2 Tim, 11, 24. — ³ Epist. 64. ad Pompeium.

non aliter intellexit, sicut dixi, ad Antonianum scribens⁴, ubi ait: « Nec sibi novi in hoc hæretici blandiantur, quod se dicant idololatri non communicare; quando sint et apud illos adulteri, et fraudatores qui teneantur idololatriæ crimine². Hoc enim scitote intelligentes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut fraudator, quod est idololatra, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. Et iterum: « Mortificate itaque membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam et concupiscentiam malam, et avaritiam quæ est idolorum servitus³. » Quæro ergo quis peccet gravius, qui nesciens in hæresim incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est, ab idololatria non recesserit? Secundum quidem illam regulam qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, avarus cum scientia vincit in scelere. Sed ne forte hoc faciat in hæresi sceleris ipsius magnitudo, quod facit in avaritia scientis admissio, hæreticus nesciens avaro scienti cœquetur: quanquam non hoc videatur ostendere testimonium, quod ipse ex Apostolo posuit. Quid enim in hæreticis nisi blasphemias detestamur? Volens autem demonstrare ad facilitatem veniæ ignorantiam pertinere peccati, testimonium posuit ex Apostolo ubi ait: « Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci⁴. » Sed si possunt, ut dixi, amborum peccata æqualiter appendantur, ignorantis blasphemia, et scientis idololatria, et eadem sententia judicentur, ille qui Christum quærendo in veri similem sermonem falsitatis incurrit, et ille qui sciens Christo resistit loquenti per Apostolum: « Quoniam omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet

¹ Epistol. 55. — ² Ephes, 7, 5. — ³ Coloss, 111, 5. — ⁴ 1 Tim, 1, 13.]]

» hæreditatem in regno Christi et Dei¹ : » cur in illo baptismus et Evangelica verba improbantur, in isto autem approbantur; cum ab illis columbæ membris uterque inveniatur alienus? An quia ille foris apertus litigator est, ne intromittatur; iste vero intus callidus assentator, ne foras projiciatur.

VIII. Quod autem ait : « Nec quisquam dicat : Quod accepimus ab Apostolis, hoc sequimur : quando Apostoli non nisi unam Ecclesiam tradiderunt, et baptismum unum, quod non nisi in eadem Ecclesia sit constitutum : » non me tantum movet, ut baptismum Christi etiam apud hæreticos inventum audeam reprobare (sicut etiam ipsum Evangelium, cum apud eos invenio, necesse est ut approbem, quamvis eorum detester errorem) quantum admonet, fuisse quosdam etiam sancti Cypriani temporibus, qui consuetudinem illam contra quam fiebant Africana concilia, de qua et ipse paulo ante dixit : « Frustra quidam qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt, » dicerent ab Apostolis traditam. Nec invenio cur istam consuetudinem, quæ post Cyprianum etiam plenario totius orbis concilio confirmata est, tam robustam et antea idem Cyprianus invenerit, ut cum ejus mutandæ auctoritatem quam sequeretur vir tanta scientia præditus quæreret, non nisi in Africa sola factum paucis ante se annis Agrippini concilium reperiret. Quod cum sibi adversus totius orbis morem non sufficere cerneret, has rationes arripuit, quas modo nos antiquitate ipsius consuetudinis, et plenarii postea concilii auctoritate firmati, diligentius considerantes, veri similes potius quam veras esse invenimus : quæ illi veræ visæ sunt in obscurissima quæstione laboranti, et de remissione peccatorum fluctuanti, utrum in baptismo Christi possit

¹ Ephes. v, 5.

non fieri, et utrum possit apud hæreticos fieri : ubi si minus ei aliquid revelatum est, ut magnitudo charitatis ejus qua unitatem non deseruit probaretur, non ideo quisquam tantis ejus firmamenti meritisque virtutum et tantæ copię gratiarum debet se audere præponere, quia universalis concilii admonitus firmitate, videt aliquid quod ille non vidit, quia plenarium de hac re concilium nondum habebat Ecclesia. Sicut nec Petri apostoli meritis quisquam tam insanus est ut se præponat, quia Pauli apostoli edoctus litteris, et ipsius jam Ecclesiæ consuetudine roboratus, non cogit gentes judaizare, quod Petrus aliquando coegerat¹.

IX. « Non ergo invenimus ab Apostolis aliquam, cum apud hæreticos baptizatus esset, in eodem baptismo admissum esse et communicasse. » Sed neque hoc invenimus, ab hæreticis aliquem venientem, qui apud illos fuerit baptizatus, ab Apostolis denuo baptizatum. Sed illa consuetudo, quam etiam tunc homines sursum versus respicientes non videbant a posterioribus institutam, recte ab Apostolis tradita creditur. Et talia multa sunt, quæ longum est repetere. Quapropter si non nihil dicebant, quibus id quod ei visum est, volens persuadere Cyprianus ait : « Ne quisquam dicat : Quod accepimus ab Apostolis, hoc sequimur : » quanto robustius nunc dicimus : Quod Ecclesiæ consuetudo semper tenuit, quod hæc disputatio dissuadere non potuit, et quod plenarium concilium confirmavit, hoc sequimur? Huc accedit, quod bene perspectis ex utroque latere disputationis rationibus et Scripturarum testimoniis, potest etiam dici : Quod veritas declaravit, hoc sequimur.

X. Nam re vera illud quod quidam Cypriani disputationibus opponebant, quod Apostolus ait : Verumtamen

¹ Galat. ii, 14.

omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur¹: » recte Cyprianus refellit, ostendens ad causam hæreticorum non pertinere: quoniam de his dicebat Apostolus, qui cum malevola invidia, sua quærentes interius versabantur: Christum quidem annuntiabant, sicut se habet veritas qua Christo credimus, sed non eo animo quo a bonis Evangelistis illius columbæ filiis annuntiabatur: « Neque enim de hæreticis, inquit, aut de eorum baptismo loquebatur in Epistola sua Paulus, ut aliquid quod ad hanc rem pertineat posuisse ostendatur. Loquebatur de fratribus sive inordinate et contra ecclesiasticam disciplinam ambulantiibus, sive evangelicam veritatem de Dei timore servantibus. Et quosdam ex eis posuit verbum Dei constanter atque intrepide locutos, quosdam vero in invidia et dissensione versatos; quosdam servasse circa se benevolam charitatem, alios vero habuisse malevolam dissensionem: sed tamen omnia se patienter sustinere, dummodo sive in veritate, sive per occasionem nomen Christi, quod Paulus prædicabat, ad plurimorum notitiam perveniret, et nova adhuc ac rudis sermonis seminatio loquentium prædicatione crebresceret. Porro aliud est eos qui intus in Ecclesia sunt, in nomine Christi loqui: aliud eos qui foris sunt, et contra Ecclesiam faciunt, in nomine Christi baptizare. » Hæc verba Cypriani admonere nos videntur, ut distinguamus inter eos qui mali foris sunt, et eos qui intus mali sunt. Et illos de quibus dicit Apostolus, quod Evangelium non caste et per invidiam annuntiarent, intus fuisse dicit, et verum dicit. Hoc tamen puto me non temere dicere: Si foris nemo potest aliquid habere quod Christi est, nec intus quisquam potest aliquid habere quod diaboli est. Si enim hortus ille clausus potuit habere spinas diaboli,

¹ Philip. 1, 28.

cur non et extra hortum potuit manare fons Christi? Si autem non potuit, unde in his qui intus erant etiam ipsius apostoli Pauli temporibus tantum malum « Invidiæ, et malevolæ dissensionis? » Hæc enim verba Cypriani sunt. An forte invidia et malevola dissensio parvum malum est? Quomodo ergo isti erant in unitate, qui non erant in pace? Vox enim non mea aut alicujus hominis, sed ipsius Domini; nec per homines, sed per Angelos sonuit nato Christo: « Gloria in excelsis Deo, et in terra » pax hominibus bonæ voluntatis¹. » Quod utique nato in terris Christo non sonaret ore angelico, nisi Deus hoc vellet intelligi, eos esse in unitate corporis Christi, qui sunt in pace Christi: eos autem esse in pace Christi, qui sunt bonæ voluntatis. Porro sicut in benevolentia bona voluntas, sic in malevolentia mala voluntas est.

XI. Jam vero ipsa invidia, quæ non potest esse nisi malevola, quantum malum est? Non quæramus alios testes: sufficit nobis ipse Cyprianus, per quem tam multa de zelo et livore Dominus veracissima intonuit, et salubria præcepit. Legamus ergo Epistolam Cypriani de zelo et livore, et videamus quantum malum sit invidere melioribus, cujus mali originem ab ipso diabolo extitisse memorabiliter docet: « Zelare, inquit, quod bonum videas, et invidere melioribus, leve apud quosdam, et modicum crimen videtur, fratres dilectissimi. » Deinde paulo post, cum ejus mali caput atque originem quæret: « Hinc diabolus, inquit, inter initia statim mundi, et periit primus et perdidit. » Et paulo post: « Quale malum est, inquit, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumveniri et subverti alta illa et præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse qui decepit? Exinde invidia grassatur in terris, dum livore periturus

¹ Luc. 11, 14.

magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat imitatur, sicut scriptum est: « In vidia diaboli mors intravit in orbem terrarum¹, » imitantur ergo illum qui sunt ex parte ejus. » Hæc verba Cypriani in epistola populis nota, quam vera, quam fortia sint recognoscimus. Vere decuit Cyprianum de zelo et livore et arguere graviter et monere, a quo tam mortifero malo cor ejus penitus alienum tanta charitatis abundantia comprobavit: qua vigilantissime custodita, cum collegis suis non malevole de baptismo diversa sentientibus, nec ipse malevola contentione, sed humana tentatione aliter sapiens, quod illi Deus in charitate perseveranti cum vellet postea revelaret², in communionis unitate permansit, aperte dicens³: « Neminem judicantes, neque a jure communionis aliquem si diversum senserit amoventes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit. » Et in fine hujus Epistolæ⁴: « Hæc tibi breviter, inquit, pro nostra mediocritate rescripsimus, frater charissime, nemini præscribentes aut præjudicantes, quo minus unusquisque episcoporum quod putat faciat, habens arbitrii sui liberam potestatem. Nos quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis et coëpiscopis nostris non contendimus, cum quibus divinam concordiam et dominicam pacem tenemus; maxime cum et Apostolus dicat: « Si quis autem putaverit contentiosus » esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei⁵. » Servatur a nobis patienter et leniter charitas animi, collegii honor, vinculum fidei, concordia sacerdotii. Propter hoc etiam libellum nunc de bono Patientiæ, quantum valuit nostra mediocritas, permittente et

¹ Sap. II, 24. — ² Philip. III, 15. — ³ In Concil. Carthag. — ⁴ Epist. 73. ad Jubaian. — ⁵ 1 Cor. XI, 16.

inspirante Domino conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmisimus. »

XII. Hac ille charitatis patientia toleravit, non solum in obscura quæstione bonos collegas non malevole aliud sentientes, sicut et ipse toleratus est, donec processu temporis saluberrima consuetudo quando Deus voluit, etiam declarata veritate, plenario concilio firmaretur; sed etiam malos manifestos sibi que notissimos, qui non obscuritate quæstionis aliter sapiebant, sed perditæ vitæ moribus contra quam prædicabant faciebant, sicut dicit de illis Apostolus: « Qui prædicas non furandum, » furaris¹. » De talibus enim, et iste sui temporis episcopis suis collegis, et secum in communionem manentibus in Epistola sua dicit²: « Esurientibus in Ecclesia fratribus habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. » Hic enim nulla est quæstionis obscuritas, aperte Scriptura clamat: « Neque avari, neque rapaces regnum Dei possidebunt³: » et, « Qui pecuniam suam dedit in usuram⁴ » et, « Omnis fornicator et immundus et avarus, » quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei⁵. » Tales ergo avaros ille, ut non solum sua cupide thesaurizarent, sed et aliena fraudulenter eriperent, tales idololatrias sicut et ipse intelligit atque convincit, non utique argueret nisi nosset. Neque enim adversus coepiscopos suos falsum testimonium diceret. Et tamen eos propter Christum qui pro infirmis mortuus est, ne ante tempus eradicatis zizaniis simul eradicaretur et triticum⁶, paternæ et maternæ charitatis visceribus toleravit: imitatus utique Paulum apostolum, qui ma-

¹ Rom. II, 21. — ² Epistol. seu Serm. de lapsis. — ³ 1 Cor. VI, 10. — ⁴ Psal. XIV, 5. — ⁵ Ephes. V, 5. — ⁶ Matth. XIII, 29.

levolos et invidos sibi, eadem circa Ecclesiam charitate sustinuit¹.

XIII. Sed tamen quia invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum², et imitantur illum qui sunt ex parte illius, non per illud quod a Deo creati sunt, sed per illud quod a se ipsis perversi sunt; sicut commemorat ipse Cyprianus; quia et diabolus, antequam esset diabolus, angelus fuit et bonus fuit: unde sunt in unitate Christi, qui sunt ex parte diaboli? Procul dubio, sicut ipse Dominus ait: « Inimicus homo hoc fecit, qui superseminavit zizania³. » Sicut ergo et intus quod diaboli est arguendum est, sic et foris quod Christi est agnoscendum est. An extra unitatem Ecclesiae non habet sua Christus, et unitate Ecclesiae habet sua diabolus? Hoc fortasse de hominibus dici potest, ut sic extra communionem Ecclesiae non habeat Deus aliquem suorum, sicut inter Angelos sanctos non habet diabolus aliquem suorum. Ecclesiae vero huic quae adhuc carnis mortalitatem portat, quandiu peregrinatur a Domino⁴, licuerit diabolo miscere zizania, hoc est, malos homines; et permissus sit propter ipsius Ecclesiae peregrinationem, ut requies illius patriae qua sancti Angeli perfruuntur desideraretur ardentius: de sacramentis autem hoc dici non potest. Sicut enim ea possunt habere atque tractare, non ad salutem, sed ad perniciem suam, in qua igni destinata sunt interiora zizania: sic et exteriora zizania quae ab interioribus recedentibus acceperunt; quia recedentia non amiserunt. Quod sine dubio manifestatur cum redeuntibus non restituitur, quando forte aliqui ex eis ipsis qui recesserant revertuntur. Nec quisquam dixerit: Quid enim frumenti habent zizania? Si enim hoc ita est, et intus et foris ad hoc duntaxat par conditio est. Neque enim in zizaniis exterioribus non in-

¹ Philip. 1, 15. — ² Sap. 11, 24. — ³ Matth. XIII, 28. — ⁴ 2 Cor. v, 6.

veniuntur grana frumenti, et in interioribus inveniuntur. De sacramento autem cum quaeritur, non utrum habeant aliquid frumenti zizania quaeritur, sed utrum habeant aliquid coeli: et exterioribus enim et interioribus zizaniis cum ipso tritico est pluvia communis, quae coelestis et dulcis est ipsa, etiam si ex ea zizania steriliter crescunt: sic et Evangelicum Christi sacramentum divinum et suave est, neque propter eorum sterilitatem quos etiam foris compluit, improbandum.

XIV. Dixerit aliquis, interiora zizania facilius in frumentum converti. Concedo ita esse: sed quid hoc pertinet ad baptismum iterandum? Numquid si forte aliquis ab haereticis conversus, conversionis suae tempore ac facilitate praevenerit eum, qui tardius intus a malitia corrigitur et mutatur, ei non est iterandum baptismum; et illi qui praeventus est ab eo qui ex haereticis venit, quia tardius correctus est, iterandum est? Nihil ergo ad rem pertinet, de qua nunc quaestio est, quis serius se tardiusve convertat a propria perversitate ad rectitudinem fidei, vel spei, vel charitatis. Etsi enim interiores mali facilius possunt boni fieri, aliquando tamen et de numero exteriorum quidam quosdam interiores conversione praeveniunt, et illis in sterilitate manentibus unitati reconciliati, fructum afferunt cum tolerantia, sive tricenum, sive sexagenum, sive centenum. Aut si zizania ea sola dicenda sunt, quae usque in finem in maligno errore perdurant: et foris multa frumenta sunt, et intus multa zizania.

XV. At enim pejores sunt exteriores quam interiores mali? Magna quidem quaestio est, utrum pejor fuerit Nicolaus exterior jam, quam Simon adhuc interior, quia ille haereticus, iste magus¹. Quod si ipsa divisio, quia violatae charitatis certissimum indicium est, gravius ha-

¹ Act. vi, 5, et VIII, 18.